miroslav egerić

„impresionizam" o impresionizmu

(Povodom jednog člančića iz beogradskih „Gledišta")

Naravno da sve što je javno publikovano ima da trpi javnu kritiku, da kritika ima da sudi ljudima i bogovima, kako je jednom govorio Ljubomir Nedić, da niko nema prava na monopol nepogrešivog sudije u stvarima duha i umetnosti, gde su sve formule rastegljive i gde do dana današnjeg nije niko precizno definisao postoji li postojano estetičko zakonodavstvo, estetika VAŽEĆA ZA SVE, primenljiva na sve slučajeve duhovnoga života i estetske proizvodnje, da je borba misli (ako je borba, I AKO SU MISLI MATERIJAL TE BORBE) ono presudno zemljište koje daje duh i oblik, sadržaj i smisao svem nastojanju pojedinih duhova da dođu do RELATIVNIH IZVESNOSTI u suđenju, do otkrivanja moralnog i socijalnog smisla i vrednosti pojedinih književnih dela i ličnosti. Niko ne bi imao ništa protiv kritike koja bi sadržinom, smislom i oblikom, govorila ZA takav odnos prema književnim delima, značila analizu fenomena koji se diskutuje, bila zalaganje za dijalektički tretman dela, pomeranje već uhodanih fraza o kritici i razmicanje prostora pred intelektualnim očima čitalaca.

Ali, kako je to učinio potpisnik beleške „Kritika pre kritičara" u GLEDIŠTIMA (Gledišta su časopis mladih za društvena pitanja). Nizom rečenica koje, očigledno, nije razumeo, istrgnutih iz organske celine Mirkovićevih članaka, po već drevnobanalnom metodu „konjičkih skokova" u citatologiji, po konferencijskoj navici da „objektivno" misli u formi tolike opštih rečenica da ne dolaze u obzir da budu opovrgnute („kritičar nije instrument jedne literarne sekte. Kritičar nije u najamnom odnosu prema interesima redakcije koji nisu istovetni sa interesima razvoja kulture... on nije kritičar pre kritike" — prosto se čuje mehaničko škripanje, mikrofona, znojavo lice govornika i nezadovoljstvo publike), prigušenom bahatošću formalnog logičara R. P. (Ralić Prvoslav) je pokušao neslavno da devalvira kritičara koji je svoj sluh, kritičarski stav i smisao proverio i dokazao na poetskim organizmima koji traže mnogo više nego zbirke oveštalih fraza iz sociološko-filozofsko-logičke radionice (Milan Dedinac, Rastko Petrović, Oskar Davičo, Branko Miljković, Božidar Timotijević, Ljubomir Simović, Božidar Šujica, Brana Petrović, Vita Marković! Pročitajte druže Raliću, bez ikakvog dociranja, članak Milosava Mirkovića: „Rastko Petrović pesnik industrijske epohe" u tim istim POLJIMA, koja ste ovlašno — rutinerski tako fusnotizirali, ugljenisali tom fusnotom, kao i SLOVO O MILANU DEDINCU od istog autora da se uverite koliko takav kritičarski senzibilitet nema nikakve veze sa „fragmentima naše kritike", sa onom plevom feljtonskih šićardžija, polupismenih derivata u čiji koš Vi trpate i citirane tekstove Milosava Mirkovića). Valjda već jednom znamo da se literatura ne može dokazavati neliterarnim razlozima, da se o sezibilitetu ne može suditi sa logičkog postolja, da u logici, kako je odavno primetio Skerlić, postoje odeljene, priređene i podređene duševne moći, ali u psihičkom životu čoveka ne postoje, i da bi svaki i savršeno precizan kriterijum presađen iz filozofije i logike na teren poezije pomogao ovoj isto toliko koliko i nuklearnoj fizici senzibilni treptaji esejistike Milosava Mirkovića.

Ali da spor ne izgleda bezvazdušan, evo, za čitaoce, tih citiranih tekstova:

„Imaju Tinove pesme izvesno uzržano osećanje. Imaju sjaj stotine metala, koji ga prekidaju i nerviraju, lutaju njime, ratuju protiv njega i posećuju njegovo blaženo čelo."

„To je poezija skica i malih formi. To je darovito obeležen svet u kome zvoni sintaksa deteta sa osetljivim ukusom i britkom inteligencijom. Ona nema ničeg desertnog, pevanog i upevanog. Ona je kao glavobolja: sva je u naporu čutanja, u eksploziji bez izlaza".

I kad se posle tih malih lirskih medaljona u koje je kritičar ugravirao nekoliko svojih odjeka na kucaje te poezije u čula, pročita ono što je potpisnik beleške iz GLEDIŠTA napisao o tim rečenicama, ne može se izbeći nemio, grub sud, koji nameće utisak da je te rečenice ispisala prosta inferiornost, nesrećni spoj koji čine udružene loša pobuda, malo znanje i feljtonska brzopletost sa pretenzijom na objektivnost:

„I recite sada šta to imaju Tinove pesme na osnovu jedne iz trgnute misli o Tinovoj poeziji? M.E.) Kako se to kritički osvetljavaju pesme sa nekim sjajem plemenitih metala (u gramatici nas učiše da kažemo NEKIM SJAJEM, ne SA nekim sjajem!) koji prekidaju, lutaju, ratuju i nerviraju? Verovatno vam je jasno kakva je to poezija „kao glovobolja", eksplozija bez izlaza" itd.; itsl.

Ralićev članak nije ni bolji ni gori od stotine novinskih članaka koje izbaci dnevna, preživarska produkcija takvih misli kojima štamparski radnici umaraju svoje ruke a za koje bi sa nešto strogosti u kriterijumu i moralne odgovornosti prema publici mesto bilo osigurano u najdubljem košu za „novine" te vrste. Ali bezbojnosti takvog mišljenja, ležernosti takvoga „sudjenja" treba se suprostaviti, ne zbog Mirkovića ili zbog GLEDIŠTA, nego zbog jedne opštije zaraze, jedne epidemije koja se prostire u našoj književnoj republici plahom brzinom svih epidemija. Postoji u kulturnim regionima jedna čudna težnja mislećih stvorenja da, sve što izmiče njihovom duhovnom postroju, njihovoj svakodnevnoj politici „dan i komad", njihovom malom intelektualnom domazluku, njihovoj duhovnoj lenjosti, etiketiraju ležernošću pozvanih sudija, da bez premišljanja definišu to što izmiče njihovim definicijama, da nivelišu individualnosti prostim potezima svodjenja, za koja u njihovoj leksici već postoje gotove formule, gotove kape za svakog Rajka, gotovi sudovi za svaku juniorsku drskost u samostalnom mišljenju. I kad to rade, ljudi na izmaku mišljenja, koji se daju takoreći „iz druge ruke" i koji se brane zaslugama prošlih vremena, onda to ima neko formalno opravdanje, ali kad to čine mladići kao Ralić koji i sami traže za sebe puteve, čiji prvi koraci u mišljenju pokazuju seniliju starmale učene gospode, onda to postaje povod za brigu o mentalnom zdravlju naše novinske i časopisne mladeži, povod za britkije razgovore o smislu pisanja i štampanja takvih knjiga i novina.

Da se razumemo: niti sam poklonik ideje o „mesijanstvu" jedne kritičarske generacije, niti mislim da se toj vrsti kritike ne mogu upućivati jetke i razorne inveKtive, pitanja opštijeg značaja i parcijalne duhovitosti, kao svemu gde ne postoje matematički precizne granice kriterijuma, niti me je, na kraju, toliko iznenadio taj ispaljeni ćorak na jednog relativno pismenog i osetljivog kritičara. Ali kad se beleška od nekoliko neravnih štamparskih redova, sa pozicija najčistijeg, nadnese kao senka vešala nad jednim senzibilnim tkivom, kad se neslavne navike Živka Milićevića, Miodraga Šijakovića, Branka Pejića, duh one legije osrednjih, neinventivnih redakcijskih beležnika sankcioniše pristankom jedne mlade redakcije da taj članak štampa, onda stvari dobiju druge dimenzije i humor beleškarenja pretvara se u humoristiku nemanja stava.

Opet će mi reći antiimpresionizam da sam zatvoren za ideje literarne koegzistencije, da podgrevam stare raspre, da tučem iz topa na vrapca, da i povodi moraju imati nekog značaja da bi otvorili diskusiju, ali ja ostajem nepopravljivo naivan i tvrdim da bukvalizam ima srodne osobine u većim i manjim formatima ličnosti, da je težnja za nivelacijom svega osobenog u kritici isti zajednički imenitelj i za one koji su čitali Logiku Mihajla Markovića i za one koji to nisu, za „obrazovane" i neobrazovane čitače poezije, da je sasvim periferna činjenica stoji li sa one strane senzibiliteta i poezije glava utučena marksističkim premisama ili nabijena konferencijskom leksikom. Da sve to petronijevićevsko — maletićevsko — savasavanovićevsko insistiranje na podudaranju svih delova u rečenici nije i simptom jedne nimalo pitome i umivene represije, obnova školske strogosti, povampirene filološke hajke na senzibilitet, da nije u samom dnu toga lagodnog, seminarskog naklapanja o kritici i jedna ni malo bezazlena težnja uvizirovke, Ralić bi mogao mirne duše i dalje da se baškari u mlakim vodama svoje novinsko — seminarske rečitosti. Ovako, sa nešto osetljivosti za razlog, i sa više „filozofske" opreznosti, ostaje mu, ubuduće, da se kloni svetske vreve. On je stvarno nedužan mladić, i uzet kao „ekstrakt iz niza jednorodnih fakata" dobio je po neku dimenziju koju on možda i nema. Neka mi ne zameri na ovome svetu.

TREĆI STRAŽILOVSKI SUSRET

Tradicionalni Stražilovski susret održaće se u Novom Sadu oktobra meseca.

Tema razgovora na Stražilovskom susretu biće:

JUGOSLOVENSKI KULTURNI KRITERIJUM

Diskusija o ovom problemu nastaviće se na stranicama „Polja" i po završetku Susreta.

Redakcija Tribine mladih
Redakcija „Polja"

timoteuš karpovič

majka u drvenoj stolici

majko malecna u gnezdu stolice
kroz rupu čvoru kroz smolu
došla si do stolice doplivala
ali tako mala da čak i mačka
miša opazi a tebe ne primeti
i crna semenka suncokreta
vidljivije raste na tlu noći
i san se jasnije došaptava
očima otvorenim kaplja bure
niko od filozofa nije pomišljao
da može neko biti tako mali
matematički obrazac oslonca
sigurniji je za stalno začuđene
no pokret tvoje glave neprisutan
za onog ko za tebe pita

univerzalna odeća drvena
za noge i za suho uho
univerzalni čamac i vlak
s ložačem sa drvenom rukom
univerzalni znak ravnanja
između sloja celuloze
i pregrada u srcu krhkom
univerzalno pomirenje
šume i lovca njene senke
drvo nešto misli telo misli
drvo nekud plovi telo plovi
i sve se više sve evo slaže
ubrzo koraš bez razmišljanja

i samo oči tvoje drvene
sa drvetom su nepomirljive

pas što se zalajao

pas što se zalajao
na štenaru
od njuške
do repa
još bi lajao
ali je skončao
brojao je četiri šape
unakrst

sada se islikava
na mesecu
to nije pas
to je futrola
iz koje je izvađeno
lajanje

lanac kraj njega
zvoni
kao ironija

san olovke

kad se olovka svlači pred spavanje
čvrsto odlučuje
da spava ukočeno
i crno

pomaže joj pritom
urođena nesavitljivost
svih srčica sveta
kičmena srčica olovke
pukne a neda se saviti

nikad joj ne dođu u san
talasi ili kosa
samo vojnici u stavu mirno
ili mrtvački kovčezi

ono što se u njoj smešta
ravno je
što je van nje krivo
laku noć

hrast koji se prevario

nije bio dovoljno tačan
prevario se
među imenicama šume
sada se menja svake godine
kao bukva
a ako se još jednom prevari
kao breza

u svim promenama
računa još na žir
i vara se
van promene

prevaren sa stolicom
vraća se u tačnost
ali ne šumi

S poljskog preveo Petar VUJIČIĆ